

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงในด้านความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวของชาวนาจังหวัดนครนายก: กรณีศึกษา ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและรูปแบบการเปลี่ยนแปลงการทำนาของชาวนาและศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวของชาวนา ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสาร วารสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และกำหนดรูปแบบของการวิจัย โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1.1 **ขั้นสำรวจและศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research)** เป็นการรวบรวมข้อมูลและการค้นคว้าจากเอกสาร ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ประกอบด้วย ตำรา บทความ วารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หรือเอกสารอื่นๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐาน ซึ่งจะช่วยในการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาและเป็นข้อมูลในการเขียนเค้าโครงวิจัย

1.2 **ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection)** ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในแหล่งพื้นที่ศึกษาที่กำหนดไว้ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต การเก็บภาพประกอบและถ่ายภาพประกอบ การสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะใช้วิธีการบันทึกลงในแถบบันทึกเสียงและจดบันทึกตามความเหมาะสม

1.3 **การสังเกต (Observation)** จะใช้วิธีการจดบันทึกและการถ่ายภาพประกอบ

1.4 **การสัมภาษณ์ (Interview)** ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 15 คน เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ทั้งแบบที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sampling Procedures)

2.1 ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มอาชีพ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ เกษตรกรชาวนา ซึ่งเป็นประชากรในพื้นที่ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ซึ่งประกอบด้วย

2.2 กลุ่มตัวอย่าง การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างและคุณสมบัติแต่ละกลุ่ม มีดังนี้

2.2.1 ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน จะต้องเป็นผู้อาวุโสภายในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่อาศัยในชุมชนมานาน สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้าว การทำนาข้าว การประกอบพิธีกรรมต่างๆในการทำนาได้เป็นอย่างดี ตลอดจนให้รายละเอียดในด้านประวัติชุมชน ในแง่สภาพสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี จำนวน 1 คน

2.2.2 เกษตรกรชาวนา โดยเลือกจากผู้อาวุโส ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทำนาในอดีตได้เป็นอย่างดี และอาศัยอยู่ในพื้นที่มาช้านาน จำนวน 9 คน

2.2.3 ผู้นำชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนที่มีความคุ้นเคยกับตำบลหนองแสง สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้าว การทำนาข้าว และเรื่องอื่นๆได้เป็นอย่างดี จำนวน 5 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมในครั้งนี้ ได้แก่ การสังเกตและการสัมภาษณ์ โดยมีแนวทางในการสร้างเครื่องมือและพัฒนาเครื่องมือดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาจากเอกสาร บทความ และวารสารวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมข้าวในด้านความเชื่อและพิธีกรรมของชาวนา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

ขั้นที่ 2 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลเพื่อกำหนดเป็นโครงสร้างของเครื่องมือและขอบเขตเนื้อหา

ขั้นที่ 3 ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างตามขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยใช้ภาษาที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และตรวจสอบการเรียงลำดับของคำถาม ซึ่งมีประเด็นโครงสร้างคำถามครอบคลุมประเด็นต่างๆ

ขั้นที่ 4 นำแบบสัมภาษณ์ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณา ปรับปรุง แก้ไขก่อนนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 15 คน เพื่อให้ได้แบบสัมภาษณ์ที่ตรงกับวัตถุประสงค์ และนำไปเก็บข้อมูลต่อไป

ขั้นที่ 5 เรียบเรียงและจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์และนำไปใช้เก็บข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data collection)

ในการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสาร และแบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน โดยมีการดำเนินการดังนี้

4.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ โดยการบันทึกคำสัมภาษณ์ลงในเครื่องบันทึกเสียง หรือการจดบันทึกตามความเหมาะสม

ขั้นรวบรวมข้อมูล

โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- 1) ข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ซึ่งค้นคว้ารวบรวมจากหนังสือ ตำรา บทความที่เกี่ยวข้องต่างๆ รวมทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) ข้อมูลภาคสนาม (Field Studies) ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามเป็นหลัก โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

2.1 การสังเกต (Observation) สังเกตพฤติกรรมต่างๆของเกษตรกรชาวนาตลอดจนสภาพทั่วไปของแต่ละหมู่บ้าน

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) สัมภาษณ์เกษตรกรชาวนาโดยใช้แบบสัมภาษณ์ 2 แบบคือ

2.2.1 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ หมอประกอบพิธีกรรม เพื่อให้ได้สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

2.2.2 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structural Interview) โดยการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ทำนา ถึงการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมข้าวในด้านความเชื่อและพิธีกรรมของชาวนา โดยกำหนดโครงสร้างที่ต้องการทราบเป็นหัวข้อเกี่ยวข้อง

- 3) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) ทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอข้อมูลและสัมภาษณ์
- 2) นำแบบสัมภาษณ์ ที่ตรวจสอบและแก้ไขเสร็จเรียบร้อยแล้วลงเก็บข้อมูลในภาคสนาม ตั้งแต่ 1 กันยายน 2552 ถึง 30 เมษายน 2553
- 3) รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์
- 4) นำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดทำข้อมูล

- 1) นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง ที่ได้รวบรวมไว้ไปจัดระบบตามขอบเขตด้านเนื้อหา
- 2) ถอดความจากการสัมภาษณ์ที่บันทึกได้ในเครื่องบันทึกเสียง โดยสรุปสาระสำคัญ แยกตามประเด็นต่างๆ แต่ละด้านตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา
- 3) นำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกมาสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหา
- 4) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของภาพ และจำแนกภาพตามขอบเขตด้านเนื้อหา
- 5) นำข้อมูลที่ตรวจสอบ และจัดหมวดหมู่แล้วทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ โดยจำแนกประเด็นตามขอบเขตด้านเนื้อหา

การตรวจสอบข้อมูล

เพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล และตรวจสอบหาความครบถ้วนของคุณภาพข้อมูล ตลอดจนผลสรุปของการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบข้อมูล 2 วิธีดังนี้

- 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านเวลา (Time Triangulation) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม การสัมภาษณ์บุคคลและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างเวลา หากเวลาต่างกันข้อมูลที่ได้เหมือนกันหรือไม่ เพื่อยืนยันความเที่ยงตรงของข้อมูล
- 2) การวิเคราะห์ตรวจสอบสามเส้าด้านระเบียบวิธี (Methodological Triangulation) คือ ใช้เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านต่างๆ หลายวิธี เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันในการศึกษาครั้งนี้ ใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกันกับช่วงแรก และข้อมูลที่ได้ทำการตรวจสอบแล้วปรากฏว่าเป็นข้อมูลที่เหมือนกัน น่าเชื่อถือ ถือว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง จากนั้นนำผลการศึกษามานำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis)

การวิจัยในครั้งนี้จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ใช้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ให้ครอบคลุมเนื้อหา ปัญหา อุปสรรค ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่าง

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งหมดถูกต้องครบถ้วน หลากหลายและเพียงพอ สำหรับเรื่องที่วิจัย และนำไปวิเคราะห์ต่อไปได้
- 2) พิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูล เช่น ความสม่ำเสมอของข้อมูลที่ได้มาในเวลาที่ต่างกัน แต่เรื่องเดียวกัน เพื่อใช้ในการวิเคราะห์
- 3) ช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล คือการตรวจสอบ การเก็บข้อมูลในแต่ละช่วงเวลา เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบต่อไป